

4. ЕКОНОМІКА, ПЛАНУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ГАЛУЗІ

УДК 37.032

*Проф. Г.С. Шевченко, д-р екон. наук;
аспір. У.В. Павлюк – НЛТУ України, м. Львів*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто особливості функціонування інтелектуального потенціалу в умовах запровадження концепції сталого розвитку, а також пов'язані з цим нові завдання закладів освіти та науки щодо підготовки кадрів. Встановлено, що поява нових технологій і ринків їх збуту призвела до того, що сьогодні в усьому світі економічне зростання вимірюється часткою виготовленої продукції та обладнання, які втілюють прогресивні знання та рішення, тобто є інтелектуальним капіталом держави. Багатство суспільства значною мірою залежить від суми знань та вміння їх творчо використовувати, позаяк найціннішим товаром будь-якої держави на світовому ринку є ідеї, людський інтелект, що сукупно становлять її капітал.

Ключові слова: сталий розвиток, інтелектуальний потенціал, кадровий потенціал, екологізація.

Динаміка виробництва та зростання масштабів господарської діяльності сьогодення зумовлюють тотальне посилення антропотехногенного тиску на довкілля та порушення рівноваги в навколишньому природному середовищі. Сучасний світ зіштовхнувся з глобальними проблемами: голодом, екологічними кризами, деградацією моралі, наростанням регіональних і міжнародних конфліктів, тероризмом тощо. Ці обставини змусили людство розпочати пошуки нового оптимального шляху розвитку цивілізації. Так було започатковано новий підхід до вирішення глобальних проблем – сформульовано ідеологію сталого розвитку [4].

Сьогодні загальновідомим є той факт, що соціально-економічний розвиток людства має ґрунтуватися на принципах урахування можливостей природних комплексів, витримувати антропотехногенні навантаження та забезпечувати нормальне функціонування біосфери та локальних екосистем, а самі екологічні проблеми набувають соціально-економічного характеру. Саме тому екологічні вимоги мають бути інтегровані до планів соціально-економічного розвитку держави, що є передумовою переходу до сталих моделей виробництва та споживання. Зростаючий приватний виробничий сектор, зокрема малі та середні підприємства, потребують чіткого механізму заохочення розвитку екологічного менеджменту та застосування екологічно дружніх технологій, а також – сучасної системи контролю екологічної діяльності [2].

Як перспективу вчені пропонують такий гармонізований поступ, у якому добробут людей, стан довкілля, природних ресурсів і людський капітал втілено в досягнення науки, освіти, новітні технології та високі моральні цінності громадського суспільства. Для такого сталого економічного зростання потрібні знання і досвід усіх зацікавлених сторін: науковців, підприємців, неурядових організацій, громадськості тощо [4].

У цьому випадку доречним заходом є мобілізація кадрового потенціалу, що є сукупністю здібностей і можливостей кадрів забезпечувати досягнення завдань довготермінового (перспективного) розвитку підприємства. Відомий фахівець в галузі стратегічного управління О.С. Віханський відзначає, що "...основою будь-якої організації і її головним багатством є люди. При цьому людина стає не тільки ключовим і найціннішим "ресурсом" організації, але і найкоштовнішим...". Окрім цього, знання, як невід'ємна якісна характеристика кадрового потенціалу, характеризуються невичерпністю. Очевидно, саме на цей ресурс покладаються функції поширення засад сталого розвитку у всі сфери життєдіяльності людства у найближчому майбутньому.

Розгортання наприкінці минулого століття інформаційної революції, яка принципово змінює сучасну економіку, спричинило загострення глобальної конкуренції на ринках наукомісткої продукції, а також нерівномірності темпів економічного зростання в окремих країнах. В інтелектуальній економіці відбувається заміщення праці знаннями, коли знання залучаються до безпосереднього оброблення ресурсів, стають джерелом вартості. За таких умов не можна відкидати потенційні можливості застосування інтелектуального потенціалу не тільки для максимального виснаження ресурсів планети, але й для їхнього збереження, охорони та відтворення. Така ідея відображена в процесі екологізації освіти.

Екологізація освіти нині є чи не найефективнішим інструментом інтеграції засад сталого розвитку безпосередньо в процес формування інтелектуального потенціалу. Екологічна складова є невід'ємним елементом знань кожного випускника ВНЗ, незалежно від спеціальності. Сучасні міжнародні освітні програми, започатковано для вивчення, дослідження і пошуку шляхів вирішення еколого-економічних проблем глобального та регіонального характеру, численні конференції та наукові проекти, поєднано зі сучасними інформаційними технологіями, дають змогу поширювати екологічні знання, залучати дедалі більше вчених різного спрямування для екологічного порятунку планети.

Орієнтуючись на збереження біорізноманіття, високої якості води, повітря, ґрунту і, як підсумок, – здоров'я людей, пріоритетним завданням міжнародної політики та політики окремих держав залишається управління в сфері охорони довкілля та природокористування. А оскільки прийняття рішень у цій сфері потребує високої кваліфікації, навичок виявлення і врахування інтересів різних суспільних груп, поєднання економічних, екологічних і соціальних чинників, то на сучасному ринку праці виникає попит на новий тип менеджерів, які хочуть і можуть працювати відповідно до умов сталого розвитку. Сучасні ВНЗ успішно задовольняють потребу в таких кадрах.

Ефективність реалізації управління в галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та гарантування екологічної безпеки (далі – екологічного управління) безпосередньо залежить від якості його правового забезпечення. З-поміж держав пострадянського простору Україна має одну з найдавніших історій формування засад екологічного управління, тому законодавча база у цій сфері підлягає постійному вдосконаленню і уточненню. Основна вада цього сектора – це ефективність

правозастосовної діяльності, адже це один із ключових чинників, який впливає на можливість держави вирішувати наявні екологічні проблеми та запобігати виникненню нових. Проблема полягає в тому, що рівень юридичної підготовки працівників Міністерства охорони навколишнього природного середовища залишає бажати кращого, більше того, вони самі зауважують низький рівень юридичної підготовки матеріалів щодо порушень екологічного законодавства. Зокрема, під час анкетування й опитувань працівників управлінь екології та природних ресурсів у Харківській, Запорізькій та Донецькій областях у 2002 р. з'ясувалося, що 40,9 % опитаних вважають рівень своєї юридичної підготовки недостатнім, у практиці 54,5 % респондентів були випадки, коли вони не знали, як потрібно діяти внаслідок порушення екологічного законодавства. Працівники державної екологічної інспекції звертають особливу увагу на низьку активність громадських інспекторів, яких призначили на цю посаду органи Мінекоресурсів, наявність так званих, "мертвих душ" – осіб, які призначені на посаду, але не працюють. Проте такого майже не відбувається у тому разі, коли громадського інспектора рекомендувала на цю посаду екологічна громадська організація [3].

Прикру ситуацію початку 2000-х років можна пояснити браком на той час у системі екологічного управління ефективної кадрової політики згідно зі сучасними умовами функціонування кадрового потенціалу, продиктованих процесами глобалізації, а саме:

- відсутність жорстких програм відбору спеціалістів – саме вони формують новий тип професіоналів, які би прагнули якісно виконувати професійні завдання, вміли і бажали б професійно розвиватися, ознайомлюватися із зарубіжним досвідом;
- очевидно, що в момент формування системи екологічного управління не висувалися жорсткі вимоги до освіти працівників під час підбору кадрів, а здійснювалася їхня перекваліфікація із суміжних спеціальностей: сьогодні недостатньо загальних знань з організації вказаних структур, адже важливим є інтелектуальний багаж одночасно у різних сферах (екологічній, економічній, правовій тощо).

За таких умов дедалі активнішими суб'єктами екологічного управління є громадяни та їхні об'єднання. Ініціативу проявляють науковці, представники громадських природоохоронних організацій, а також представники бізнесу, чия господарська діяльність завдає найбільшого негативного впливу, а також ті підприємці, котрі експлуатують екологізацію виробництва, як чинник конкурентоспроможності своєї продукції. На сьогодні громадськість отримала великі можливості участі в екологічному управлінні, тому активно їх реалізує самостійно, або ж у співпраці із органами державного та виробничо-екологічного управління. Безумовно, участь такого інтелектуального потенціалу теж потребує законних інструкцій, тому важливим завданням є створення нормативної бази для його функціонування.

Сьогодні, в умовах ринкової трансформації економіки, центральною фігурою у процесах екологізації виробництва стає власник, підприємець. А це означає, що екологічне підприємництво має якнайповніше використовувати ринкові механізми у вирішенні екологічних проблем сталого розвитку сус-

пільства. Стабілізувати екологічний стан можна лише копіткою працею всіх і кожного на засадах сталого розвитку, програму якого в Україні потрібно ще розробляти не тільки на загальнонаціональному, але й на регіональному рівнях. Зрозуміло, що підприємства, які дбають про збереження навколишнього природного середовища та користуються репутацією екологічно чистих виробництв, мають більше шансів залучати висококваліфікованих працівників, потенційних інвесторів, активніше діяти на ринках збуту своєї продукції, що, безперечно, сприяє їхньому економічному піднесенню.

З екологізацією галузевих підприємств зростає потреба в комплексних рішеннях щодо техніко-екологічних проблем, навчанні персоналу, зниженні складності експлуатації ресурсощадної та ощадної техніки й обладнання, наданні консультацій щодо екологічного менеджменту, тому значення екологічних послуг також зростає. Щоб здобути ключові позиції на глобальному ринку, галузевим підприємствам потрібно інвестувати значні кошти в еколого-орієнтовану технологічну інфраструктуру, радикально змінити організаційну орієнтацію, концепцію підбору та перепідготовки персоналу, фірмову (сервісну) культуру тощо [1].

На жаль, більшість економічних інструментів стимулювання екологічної діяльності підприємств в Україні існують лише на рівні законодавчих положень, не будучи запровадженими у практику господарювання. Крім того, в наявній системі стимулювання екологічної діяльності фактично не функціонує механізм кредитування природоохоронних заходів, пільгового оподаткування та цінового заохочення екологоспрямованої діяльності [5].

Конференція в Ріо-де-Жанейро схвалила "Порядок денний на XXI століття", який констатує, що економічне зростання країн світу без жорсткого дотримання вимог ресурсо-екологічної безпеки може призвести до повної деградації та знищення як природи, так і людського капіталу. Сталий збалансований розвиток визначила світова спільнота держав домінантною ідеологією людської цивілізації у XXI ст., стратегічним напрямом матеріального, соціального і духовного прогресу суспільства.

Поява нових технологій і ринків призвела до того, що сьогодні в усьому світі економічне зростання вимірюється часткою продукції та обладнання, які втілюють прогресивні знання та рішення, тобто долучають інтелектуальний капітал. Багатство суспільства значною мірою залежить від суми знань та вміння їх творчо використовувати, адже нині найціннішим товаром на ринку є ідеї, інтелект, людський капітал. Новітні технології у розвинених країнах забезпечують 80-90 % економічного приросту. Тут первинним вважається якість національної еліти, вихованість і рівень освіти населення.

Найнадійнішим для України є еволюційний шлях розвитку, який дає змогу мінімізувати негативні зовнішні впливи і максимально задіяти всі складові національного капіталу, насамперед людський та природно-ресурсний потенціал. Та все ж, незалежно від вибору напрямків, методів і засобів реалізації сталого розвитку, найбільшого успіху можна досягти за умови сприйняття цієї концепції свідомими громадянами, система цінностей яких бере початок у сімейному вихованні та закладах освіти.

Література

1. Вайданич Т.В. Комплексний підхід до організації екологічних послуг у лісовій галузі / Т.В. Вайданич // Вісник СумДУ. – 2006. – № 7(91). – С. 200-203.
2. Голубовська-Онсімова Г. Вступне слово // Управління у сфері охорони довкілля та природокористування в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. – 2003. – С. 4-6. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.mama-86.org.ua>.
3. Зуєв В. Правове регулювання реалізації екологічного управління в Україні та шляхи його вдосконалення // Управління у сфері охорони довкілля та природокористування в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. – 2003. – С. 51-91. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.mama-86.org.ua>.
4. Поплавська Ж. Як дорости Україні до сталого розвитку / Ж. Поплавська, В. Поплавський // Вісник НАН України. – 2007. – № 9. – С. 8-14.
5. Фещенко В.П. Екологізація виробництва як чинник підвищення конкурентоспроможності економіки / В.П. Фещенко. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.gusnauka.com/18_NiIN_2007/Economics.

Шевченко Г.С., Павлюк У.В. Интеллектуальный потенциал в контексте концепции устойчивого развития

Рассмотрены особенности функционирования интеллектуального потенциала в условиях внедрения концепции устойчивого развития, а также связаны с этим новые задачи заведений образования и науки относительно подготовки кадров. Установлено, что появление новых технологий и рынков их сбыта привело к тому, что сегодня во всем мире экономический рост измеряется частью изготовленной продукции и оборудования, воплощающие прогрессивные знания и решения, то есть является интеллектуальным капиталом государства. Богатство общества в значительной мере зависит от суммы знаний и умения их творчески использовать, поскольку самым ценным товаром любого государства на мировом рынке являются идеи, человеческий интеллект, что совокупно составляют его капитал.

Ключевые слова: устойчивое развитие, интеллектуальный потенциал, кадровый потенциал, экологизация.

Shevchenko G.S., Pavlyuk U.W. Intellectual potential in the context of sustainable development concept

We consider the features of the functioning of the intellectual capacity to implement a concept of sustainable development and related challenges to educational institutions and science of training. It is set that appearance of new technologies and markets of their sale resulted in a volume, that today in the whole world the economy growing is measured the particle of the made products and equipments which incarnates progressive knowledges and decisions, that is the intellectual capital of the state. Riches of society to a great extent depend on the sum of knowledges and ability of them creatively to utilize, as the most valuable commodity of any state in the world market are ideas, human intellect, that in common make its capital.

Keywords: sustainable development, intellectual capacity, human resources, ecologization.

УДК 339.138:330.322

Доц. Х.Б. Павлик, канд. екон. наук;
магістрант С.І. Андрушків – Львівський НУ ім. Івана Франка

ВИБІР МЕТОДУ МАРКЕТИНГОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Проаналізовано найбільш поширені та інноваційні методи, що використовують під час маркетингових досліджень. Зіставлення їхніх переваг і вад допомогло показа-